

”Pitkö runouskin vetää ihan läskiksi?” Tytti Heikkisen ”Ryhävälään tasoa” -runon affektiivinen vastaanotto

Käsittelen tässä artikkelissa Tytti Heikkisen ”Ryhävälään tasoa” -runon vastaanottoa affektiivisuuden näkökulmasta. Selvitän, millaisia affektiivisiä vaikutuksia eli tunteita tai tuntemuksia runo herättää lukijoissa.¹ Tarkastelen, mihin sisällöllisiin ja muodollisiin seikkoihin vaikutukset perustuvat. Lisäksi tutkin sitä, mikä on runon affektiivisen latauksen rooli runon tulkitsemisessa.

Tämän yksittäisen runon vastaanoton tutkiminen liittyy laajempaan, lukemisen affektiivisuutta koskevan tutkimuksen kontekstiin (esim. Felski 2008; Sedgwick 2003; Ngai 2005; Keen 2007). Sitä motivoi tarve saada lisää tietoa siitä, miten todelliset lukijat lukevat kaunokirjallisuutta ja miten he kokevat lukemansa. Kirjallisuuden ja lukemisen affektiivisuus on tuore näkökulma suomalaisessa vastaanotontutkimuksessa, jossa on yleensä pyritty selvittämään sitä, miten lukijat ymmärtävät tai tulkitsevat lukemaansa (esim. Kirstinä & Lörincz 1991; Koskimaa 1998; Kovala & Vainikkala 2000). Tutkimusta etenkin todellisten lukijoiden kokemista tunteista ja tuntemuksista on toistaiseksi olemassa vain vähän (esim. Kainulainen 2016).

Toisaalta Heikkisen runon vastaanoton tutkiminen on suomalaisen kokeelliseen nykyrunoon kohdistuvan tutkimushankkeen sivupolku. Haluan tietää, miten muut kuin nykyrunoutta hyvin tuntevat harrastajat, runoilijat ja tutkijat lukevat kokeellista runoutta, tässä Heikkisen runoa. Tältä osin artikkelini kytkeytyy ajankohtaiseen nykyrunon lukemista koskevaan keskusteluun. Esimerkiksi Mervi Kantokorven (2014) mukaan nykyruno hämmentää lukijoita enemmän kuin ehkä halutaan myöntää, koska lukijoilla ei ole tarpeeksi uuden runon poetiikkoja koskevaa tietoa, jotta he osaisivat lukea runoutta uusin tavoin. Hän arvelee myös, että nykyrunon eräänlaisella sisäpiirillä – runoilijoilla, hovikriitikoilla ja kustannustoimittajilla – taas on paljon sellaista tietoa teosten lähtökohdista ja tekotavoista, jonka avaaminen voisi tehdä nykyrunon lukemisesta nykyistä helpompaa tai palkitsevampaa myös laajalle lukijakunnalle.

Tämän pohjalta voi ajatella, että nykyrunouden lukijat muodostavat karkeasti ottaen ainakin kaksi erilaista tulkintayhteisöä: nykyrunouden erityisasiantuntijat ja muut runouden lukijat. Tulkintayhteisöllä tarkoitan Stanley Fishiä (1976, 483–485) mukailen lukijajoukkoa, joka lukee tekstiä samojen tulkintastrategioiden avulla. Tämän artikkelin aineiston vastaajat kuuluvat jälkimmäiseen ryhmään – muihin runouden lukijoihin – mutta kuten artikkelissani osoitan, tämä ryhmä ei ole lukutavoiltaan yhtenäinen.²

Teoreettisesti artikkelini nojaa Rita Felskin manifestinomaiseen *Uses of Literature* -teokseen (2008), jossa hän tarkastelee kirjallisuuden käyttöä affektiivisuuden näkökulmasta. Toinen tärkeä teoreettinen lähde on Sianne Ngain *Ugly Feelings* (2005), joka kytkee kirjallisuuden ja kielteisten tunteiden tutkimisen kysymyksiin lukemisen poliittisuudesta.

Runon käyttäminen eri tarkoituksiin

Rita Felskin mukaan kirjallisuudentutkimuksen on syytä uudistua, jos se haluaa puolustaa paikkaansa muuttuvassa maailmassa. Hän peräänkuuluttaa sen tutkimista, miten ja mitä varten todelliset lukijat lukevat kaunokirjallisuutta – ei riitä, että kirjallisuudentutkijat kehittävät yhä pidemmälle vietyjä tapoja analysoida ja tulkita teoksia. Felskin mukaan nykytutkimuksen pitää kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota lukemisen affektiivisuuteen, sillä tulkinnat syntyvät aina kognitiivisen ja affektiivisen toiminnan vuorovaikutuksessa.³ Lähtökohtana on ajatus, että lukeminen on kaksisuuntaista: tulkitsemme teoksia omista lähtökohdistamme käsin ja ennakkokäsitystemme läpi mutta samalla altistamme itsemme teosten vaikutukselle. (Felski 2008, 3, 16.)

Felskin mukaan lukijat käyttävät kirjallisuutta eri tarpeisiin. Esimerkiksi ammattilukija lukee kirjallisuutta eri tavalla ja eri syistä kuin harrastajat, aivan kuten edellä esillä olleet nykyrunouden erityisasiantuntijat lukevat luultavasti toisin kuin muut runon lukijat. Lukijat myös kiinnittyvät lukemaansa hyvin eri tavoin, ja nämä tavat voivat olla ristiriitaisia ja vaikeasti ennustettavia (Felski 2008, 8). Yksi lukee kirjoja viihtykseen, toinen meritoituakseen tutkijana ja kolmas hakien vahvistusta omalle identiteetilleen. Käyttämisen näkökulma kytkee kirjallisuuden Felskin (2008, 6–8) mukaan maailmallisiin ulottuvuuksiin; kun huomio kiinnitetään kirjallisuuden käyttöön, päästään tutkimaan erilaisia käytäntöjä, odotuksia, emootioita, toiveita ja tulkintoja.

Valitsin vastaanottotutkimukseni materiaaliksi yhden Heikkisen *Varjot astronauteista* -kokoelman (2009) ”Läski XL” -osastojen runoista, koska ne ovat kokeellista nykyrunoutta ja koska olen monissa eri yhteyksissä havainnut niiden herättävän keskustelua ja hämmennystä. Tässä artikkelissa tarkastelen sitä, miten lukijat ”käyttävät” Heikkisen runoa sitä lukiessaan. Aineisto on kerätty kirjallisuuden aineopintojen kirjallisuusteoriakurssilla Jyväskylän yliopistossa syksyllä 2014. Se koostuu 41 esseestä, joissa toisen ja kolmannen vuoden opiskelijat kirjoittavat anonymisti Heikkisen runon herättämistä ajatuksista ja tunteista. Opiskelijat vastasivat anonymisti, jotta saisin mahdollisimman rehellisiä vastauksia enkä sellaisia, joita he arvelevat minun pitävän ”oikeina”. Opiskelijoihin ei yleensä kannusteta kirjoittamaan omiin lukukokemuksiin liittyvistä tunteista, päinvastoin: heitä koulutetaan etäännyttämään lukemaansa tunnereaktioista, jotta he saisivat kriittistä etäisyyttä tarkastelemaansa tekstiin (ks. Felski 2011, 215–216). Luki-joina kirjallisuudenopiskelijat ovat siinä mielessä erityisiä, että he ovat matkalla harrastajalukemisesta kohti ammattimaista lukemista.

Jäsenän aineistoani Felskiltä (2008, 5, 7, 14) ja Ngailta (2005, 332–333) lainaamieni käsitteiden avulla mukailen Felskin *Uses of Literature* -teoksessa esittämää tekstuaalisen kiinnittymisen tapoja erittelevää jaottelua. Felskin avainkäsitteet ovat tieto (*knowledge*), tunnistaminen (*recognition*), lumoutuminen (*enchantment*) ja järkytys (*shock*). Muokkaan Felskin jaottelua tässä artikkelissa omasta aineistostani nousevien tarpeiden mukaisesti. Korvaan Felskin lumoutumisen käsitteen Ngain (2005) ”rumilla tunteilla” (*ugly feelings*), kuten ahdistuksella, ärtymyksellä ja inholla. Felskin tiedon käsitteen tilalle muotoilen hänen teoksensa pohjalta maailmallisuuden (*worldly aspects, connectedness*) käsitteen (vrt. Felski 2008, 5–7).

Tunnistamisella tarkoitan Felskin (2008, 23) tavoin sitä, että lukija voi löytää itsensä lukemastaan tekstistä. Maailmallisuudella viittaa siihen, miten lukija kytkee lukemansa ympäröivään maailmaan. Järkytys viittaa sekä Felskillä (2008, 105) että omassa käytössäni lukijan reaktioon tämän kohdatessa jotakin hätkähdyttävää tai brutaalia. Ngailta lainamani (2005, 332–333) ”rumat tunteet” taas syntyvät lukijan kohdatessa jotain epämiellyttävää.

Kiinnitän analyysini päähuomion runon affektiivisiin vaikutuksiin, mutta tarkastelen niitä rinnakkain lukemisessa esiin nousevien tiedollisten ja tulkinnallisten näkökulmien kanssa. Suhtaudun samalla vakavuudella runon sisällön, muodon ja tekotavan lukijoissa synnyttämiin reaktioihin, koska ne ovat kaikki läsnä lukemistapahtumassa ja kiinteässä vuorovaikutuksessa keskenään.

”Ryhävalaan tasoa” flarf-runoutena

”Ryhävalaan tasoa” on ensimmäinen *Varjot astronauteista* -kokoelman ”Läski XL” -runoista. Kokoelma on kokeellista nykyrunoutta, joka on kirjoitettu tavanomaisesta poikkeavalla menetelmällä ja joka haastaa perinteisiä runon lukemisen tapoja. Siksi se on otollista materiaalia vastaanottotutkimukselle. Muodoltaan ”Ryhävalaan tasoa” on rooliruno, jonka puhuja – nimimerkki ”Läski XL” – vuodattaa ajatuksiaan muun muassa lihavuudesta, itseinhosta ja seksuaalisuudesta nuoren tytön tai naisen näkökulmasta. Heikkisen runossa on affektiivista voimaa, joka näkyy selvästi myös runon affektiivisesti latautuneessa vastaanotossa.

Jo runon suorasukainen tyyli herättää huomiota. Sen kieli muistuttaa nopeasti kirjoitettua puheenomaista nettikieltä, jossa on lyhenteitä, kiro sanoja ja kirjoitusvirheitä. Kaikkiaan kielenkäyttö koettelee niin sanotun hyvän maun rajoja. Ensimmäiset säkeet antavat hyvän käsityksen runon tyyliä:

Vittu oon läski vaikka muut on laihoja.
Oon kyl lyhytki, oonko läski vai lyhyt? Nokyl mä
oon vaan nii hirvee läski ettei mitn järkee...

(Heikkinen 2009, 13)

Heikkisen ”Läski XL” -runot liittyvät laajempaan kansainväliseen runoliikkeeseen, jota kutsutaan flarfiksi. Flarf tarkoittaa sellaista runoutta, joka on tehty käyttämällä internetistä noudettua materiaalia runon raaka-aineena (Epstein 2012, 311–318). Kaikki hakukonerunous ei kuitenkaan ole flarfia. Siinä missä hakukonerunous yleensä voi hyvin olla lyyristä perinteisemmän runouden merkityksessä, flarf perustuu tietynlaiseen rumuuden estetiikkaan (ks. Henriksson 2009). Flarf-runot tehdään etsimällä materiaalia oudoilla hakusanoilla, minkä jälkeen materiaalia valikoidaan ja muokataan runoiksi.

Alun perin flarf on amerikkalainen ilmiö. Yhdysvaltalainen Gary Sullivan on yksi ensimmäisistä flarf-runoilijoista, ja myös nimitys on hänen keksimänsä. Sullivan mielestä flarf on ”syövyttävää, suloista tai ällöttävää kauheutta. Väärin. Poliittisesti epäkorrektia. Kontrollin ulkopuolella. ’Ei hyvä.’” Hänen mukaansa ’flarf’-sanaa voidaan käyttää myös verbimuodossa, jolloin ”flarfata” tarkoittaa ”jonkin aikaisemman tekstin sisäänrakennetun kauheuden tms. esiin tuomista”. (Magee, Mohammad & Sullivan 2003, suom. A.H.) Myös runoilija Kenneth Goldsmith (2011, 4) korostaa flarfin karkeutta esittämällä sen perustuvan ”huonoimpien Google-hakutulosten hyödyntämiseen”: mitä loukkaavampaa, naurettavampaa tai raivokkaampaa materiaali on, sitä parempi.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana flarfista on tullut verrattain suosittua myös Suomessa. Kiinnostavaa kyllä, Suomessa flarf on saanut amerikkalaista vertailukohtaansa vakavampia muotoja, ja sitä onkin luonnehdittu ”suomalaiseksi sosiaaliflarfiksi” (Rantama 2010). Nimitys johtuu siitä, että suomalainen flarf käsittelee usein vaikeita yhteiskunnallisia ongelmia, kuten syömishäiriöitä, väkivaltaa ja huumeidenkäyttöä, ja näkökulma aiheisiin on empaattisempi kuin amerikkalaisessa flarfissa. Vakavista aiheista huolimatta suomalainen flarf on silti myös humoristista ja huvittavaa. Suomalaiselle flarfille on lisäksi erityistä, että vaikka kyse on rajoja rikkovasta uudeltaisesta runoudesta, ilmiö ei elä marginaalissa. Sitä käytetään esimerkiksi kouluissa ja yliopistoissa opetusmateriaalina (esim. Haapala 2013, 245; Auramo 2015), ja Heikkisen ”Läski XL” -runo ”Aina sama juttu” -runo oli myös materiaalina kevään 2015 ylioppilaskokeissa.

”Karvan verran karmea” toden tuntu ja dokumentaarinen runo

Antaessani tehtävää opiskelijoille kerroin, että runo on flarfia ja että se on tehty muokkaamalla ja järjestämällä internetin keskustelufoorumeilta noudettua materiaalia. Halusin tietää, miten tietoisuus siitä vaikuttaa heidän suhtautumiseensa runoon. Olin kiinnostunut kuulemaan, herättääkö flarf ehkä ajatuksia tai tunteita opiskelijoissa.

Antamistani pohjatiedoista huolimatta osa vastaajista ei tuo esseessään lainkaan esille tietävänsä, että kyse on runosta, jonka materiaali on peräisin internetistä. Erään opiskelijan mukaan ”[r]uno on oletettavasti nuoren naisen kuvaus omasta minäkuvastaan ja sisäisistä tuntemuksista” (12),⁴ ja hän täsmentää ajatusta kirjoittamalla, että ”[r]unon [sic] käyttää niin sanottua tajunnanvirtatekniikkaa jossa ajatus virtaa vapaasti

ilman suodatusta tai johdonmukaista etenemistä” (12). Tämä lukija lukee runoa kuin kyseessä olisi yhden, mahdollisesti oikeasti olemassa olevan henkilön estoton tilitys omista tunnoistaan.

Suurin osa vastaajista kuitenkin tietää, että ”Ryhävälään tasoa” ei ole runoilijan tajunnanvirtaa vaan noudetun materiaalin pohjalta konstruoidun puhujan puhetta. Eräs opiskelija kertoo runon koostuvan ”internetin keskustelupalstoille lähetetyistä kommentteista” ja toteaa, että ”[r]unossa on tiivistettynä todennäköisesti monien nuorten aitoja tuntemuksia itsestään” (29). Tämä lukija tiedostaa runon puhujan keinotekoisien luonteen ja kokee sen lisäävän runon tehoa, sillä hän kirjoittaa: ”En voi olla lukematta runoa aitona kuvana tuhansien nuorten läpikäymistä tunteista, ja juuri se tekee siitä karvan verran karmean.” (29)

Todentuntua luo myös runon tyyli, josta eräs opiskelija kirjoittaa näin: ”Se [Heikkisen runo] on kaunistelematon ja puhekielisin ilmaisuihin varsin todellinen – aivan kuin kyseessä ei olisikaan runo, jota tulee tarkastella runon tapaan, vaan todellakin varastettu katkelma jonkun päiväkirjasta [--]. Minunkin on hankala suhtautua runoon objektiivisesti.” (40) ”Ryhävälään tasoa” -runon roolirunomainen ensimmäisessä persoonassa tapahtuva puhunta näyttää synnyttävän ainakin osassa lukijoita voimakkaan tunteen henkilökohtaisesta ja intiimistä tunnustamisesta. Tämä opiskelija nostaa esille myös mahdottomuuden suhtautua runoon ”objektiivisesti”, mitä kirjallisuuden opiskelijalta saatettaisiin edellyttää toisentyyppisessä analyysitehtävässä.

Sama kirjoittaja pohtii myös runon suhdetta todellisuuteen: ”[k]yseinen esimerkki peilaa ’todellisuutta’ tavalla joka on runoudelle suhteellisen tuore. Eräänlainen ’realismi’ on iskenyt runouteen, ja tästä kertovat esimerkiksi blogi- ja hakukonerunous, josta ’Ryhävälään tasoa’ voisi olla esimerkki” (40). Toisen opiskelijan mukaan ”[p]äällimmäisenä sitä [”Ryhävälään tasoa” -runoa] lukiessa jää mieleen sen tapa esitellä aihettaan dokumentaarisella tavalla, joka mahdollistaa sen tarkasteltavaksi paitsi kirjallisuuden tutkimuksen, myös yhteiskuntatieteiden näkökulmasta.” (32)

Aineistosta nouseva kysymys dokumentaarisuudesta on runouden kohdalla kiinnostava. Yleensä dokumentaarisuudesta puhutaan lähinnä elokuvan ja valokuvan yhteydessä, mutta mediatutkija Ilona Hongiston (2006, 48, 52) mukaan se voidaan ymmärtää taipuisaksi media- ja lajirajat ylittäväksi käsitteeksi. Puhutaan esimerkiksi dokumentaarista sarjakuvasta (esim. Adams 2008). Perusajatuksena on, että dokumentaarisuus muotoutuu todellisuutta tallentavasta raakamateriaalista ja siitä koostetuista teoksista. Tässä mielessä ”Ryhävälään tasoa” on dokumentaarista runoutta, jossa olemassa olevia dokumentteja on työstetty taiteelliseksi kokonaisuudeksi.

Dokumentaarisuus runoudessa ei toki ole uusi ilmiö, vaikka osa aineiston vastaajista niin kokeekin. Esimerkiksi kollaasitekniikalla, jossa taideteos koostetaan (vale)dokumenteista, on kirjoitettu paljon runoutta, Suomessa etenkin 1960-luvulla mutta myös

2000-luvulla (Hosiaislouma 1999, 255–256; Blomberg, Tavi & Manninen 2009; Joensuu 2012, 158–159). Jotain tuoretta tai erityisen vaikuttavaa Heikkisen runon dokumentaarisuudessa kuitenkin on, ja se kytkeytyy runon muotoon. Internetistä haettu aines on muokattu roolirunoiksi, joissa dokumentaarinen materiaali välittyy runon puhujan affektiivisesti latautuneena vuodatuksena. Tämä luo aivan toisenlaista intensiivisyyttä kuin vaikkapa runo, johon on kollaasin hengessä liitetty ote puhelinluettelosta.

Runon inhottava maailmallisuus: lihavuusdiskurssi ja sen kritiikki

Kuten yllä lainatussa opiskelijan esseessä todetaan, ”Ryhävalaan tasoa” -runon dokumentaarinen luonne houkuttelee lukemaan runoa paitsi kaunokirjallisenä kokeiluna myös suhteessa ympäröivään maailmaan. Kun vastaanottoa tarkastelee tästä näkökulmasta, runon lihavuuspuhe nousee aineiston kirjoittajien parissa selvästi eniten ajatuksia ja tunteita herättäväksi asiaksi. Runossa esillä olevaa lihavuutta – tai ”läskiä”, kuten sitä runossa nimitetään – käsitellessään opiskelijat kertovat samalla omista lihavuutta koskevista ajatuksistaan.

Lynne Pearce (1997, 11–12, 17–20) selittää lukijan ja henkilöihahmon välistä vuorovaikutusta tekstuaalisen toisen (*textual other*) käsitteellä. Hän näkee lukemisen vuorovaikutusprosessina, jossa lukija voi kiinnittyä emotionaalisesti henkilöihahmoon tekstuaalisena toisena.⁵ Lukijan kiinnittyminen henkilöihahmoon johtuu lukijan halusta osallistua tekstiin muutenkin kuin sitä tulkitsemalla. Tässä yhteydessä on kiinnostavaa, että Pearcen mukaan se, mitä lukija tuntee henkilöihahmoa kohtaan, riippuu pitkälti siitä, millaisten diskurssien näkökulmasta lukija henkilöihahmoa lähestyy. Lukijan johonkin henkilöihahmoon kohdistuvat ajatukset ja tunteet ovat yhteen kietoutuneita.

Moni vastaaja kertoo, että runon tapa käsitellä lihavuutta ärsyttää. Yksi opiskelija kirjoittaa runosta seuraavasti: ”Runo herättää minussa ärtymyksen tunteita, sillä runon puhuja vaikuttaa luovuttavalta persoonalta, joka ei yritä tosissaan: ’Nyt mä oon laihduttanut syömällä yhden nutrilett patukan.’” (14) Tämä opiskelija suhtautuu voimakkaan affektiivisesti runon puhujaan ja tuomitsee tämän ”luovuttajaksi”, koska tämä ei osoita laihduttavansa tosissaan. Aineistossa on muitakin vastaajia, jotka ovat runossa käsitellyn lihavuuden suhteen samoilla linjoilla. Yksi heistä kirjoittaa näin:

Jossakin vaiheessa alkaa myös ärsyntyminen. [...] Jos puhuja oikeasti tarvitsee apua ongelmiinsa, tulisi hänen sitä hakea ja toteuttaa projektinsa oikeaoppisesti, eikä vain kieriä itsesäällissä. Myötätunnollakin on rajansa, ja itselläni juuri itsesäällissä kierimisestä tulee raja helposti vastaan. Valitus ei saa muutosta aikaan, vaan se tulee valinnoista ja teoista. (7)

Ehkä ankarimmin asiaan suhtautuu seuraava opiskelija, joka kirjoittaa esseessään näin:

Runo herättää inhoa ja ärtymistä runon puhujaa kohtaan. Puhuja itsekin ymmärtää, että hänen ongelmansa johtuvat liiakiloista, mutta myöntää myös

olevansa itsekuriton. Hän ei muusta osaakaan puhua kuin siitä, miten ruma hän on. Aivan kuin runon sisältö olisi tiivistettävissä yhteen sanaan, läski. Miten sellaiseen ruikuttavaan ihmiseen voi samaistua? (34)

Tässä esitetyt näkemykset ovat kiinnostavia ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin runon puhuja herättää näissä lukijoissa voimakkaita kielteisiä tunteita, kuten Ngain (2005, 174–175, 332–333) mainitsemia ärtymistä ja inhoa, koska he pitävät runon puhujaa tämän lihavuuspuheen vuoksi vastenmielisenä. Toiseksi vastaajat ryhtyvät esseessään neuvomaan runon puhujaa ikään kuin kyseessä olisi oikea ihminen, jonka olisi ymmärrettävä alennustilansa ja ryhdistädyttävä. Eräs opiskelija pohtiikin runon affektiivista tehokkuutta tästä näkökulmasta ja kirjoittaa: ”Ryhävalaan taso’ samaan aikaan kiehtoo minua muodollisesti, sekä ärsyttää suunnattomasti sisällöllisesti: runonpuhujaa vaikuttaa niin voimakkaasti todelliselta ihmiseltä, jota haluaisin ravistella ja käskeä kasvattamaan selkärangan, että minulle tuottaa vaikeuksia muistaa, että kyse todellakin on vain runoudesta.” (40)

Opiskelijoiden esiin nostamaa vaikeutta suhtautua runon puhujan fiktiivisenä hahmona voi selittää ainakin kahdella tavalla. Kimmo Jokisen (1989, 50) mukaan suomalaisten lukutapoja ohjaa vahvasti todenmukaisuusvaatimus eli he lukevat mielellään realismia ja realistisesti, ja tätä voisi käyttää selityksenä tässäkin yhteydessä. Jokisen väite perustuu 1980-luvun lukijoiden lukutapoja koskevaan tutkimukseen. Suomalainen kirjallinen kulttuuri ja siihen liittyvät lukutavat ovat kuitenkin muuttuneet vuosikymmenten kuluessa, eivätkä aineistoni pääasiassa 1990-luvulla syntyneet opiskelijat välttämättä lue *samalla tavalla* realistisesti kuin Jokisen tutkimusaineiston lukijat. Siksi en halua selittää tässä artikkelissa näkyvää realistista lukutapaa ainakaan yksinomaan suomalaisen lukemisen oletetulla realistisuudella. Sen sijaan katson Heikkisen runon retoriikan usuttavan realistiseen lukemiseen – ainakin kun runon tekotapa on tiedossa.

Yllä olevien lainausten kirjoittajat lähtevät myös melko varauksetta mukaan runon puhujan lihavuuspuheen arvottamisiin ja tuntuvat omaksuvan kritiikkittämän inhoavan suhtautumisen ”läskeihin”. Tätä voi analysoida niin sanotun kriittisen lihavuustutkimuksen (englanniksi *Fat Studies*) näkökulmasta. Siinä lihavuutta tarkastellaan kulttuurisen ja sosiaalisen määrittämisen, normittamisen ja arvottamisen näkökulmasta, ei lääketieteellisenä ongelmana, ja emansipatorisena tarkoituksena on tehdä lihavuudesta sosiaalisesti hyväksyttävämpää (ks. Harjunen & Kyrölä 2007).

Kriittisten lihavuustutkijoiden Hannele Harjusen ja Katariina Kyrölä (2007, 18–21) mukaan lihavuuteen suhtaudutaan kulttuurissamme tuomitsevasti. Siihen liittyy kulttuurimme kielteisen suhtautumisen takia voimakas stigma, mikä tarkoittaa sitä, että lihavasta ruumiista vedetään johtopäätöksiä kyseisen ihmisen muista (kielteisistä) ominaisuuksista. Kriittisen lihavuustutkimuksen mukaan kulttuurimme ruumisnormit ovat ahtaita, ja torjuva, pelkäävä tai inhoava suhtautuminen lihavuuteen on yleistä. (Ks.

Harjunen & Kyrölä 2007, 28–30.) Heikkisen runon lihavuuspuhe mukailee tällaista ajattelua, vaikkakin ehkä parodioiden.

Lihavuuden tuomitsevat puhetavat ja käytännöt, joita kutsun Harjusen (2009) tapaan lihavuusdiskurssiksi, on omaksuttu ja sisäistetty laajasti, ja niiden normittava valta toimii ruumiissa aiheuttaen painetta ruumiin kriittiseen tarkastelemiseen ja muokkaamiseen (ks. Harjunen & Kyrölä 2007, 29). Myös yllä siteeratut opiskelijat näyttävät sisäistäneen tällaisen lihavuusdiskurssin, tai ainakin he omaksuvat hetkellisesti runoa lukiessaan siihen perustuvan suhtautumisen lihavuuteen. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus vastaanotosta. Näkemykselle selvästi päinvastainen kantakin ilmaistaan eräässä esseessä, jossa vastaaja tulkitsee lihavuuteen kohdistuvan ulkopuolisen paineen henkiseksi väkivallaksi, jonka ”uhriksi kauneusihanteesta poikkeava joutuu” (13). Sama kirjoittaja jatkaa pohdintaansa seuraavaan tapaan, samassa hengessä kriittisen lihavuus-tutkimuksen kanssa: ”Pieni lihavuus ei ole terveydelle tai toimintakyvyllä haitallista ja selkeästi ylipainoinenkin voi olla itseensä tyytyväinen. Kuitenkin ympäristön negatiivinen paine tekee ylipainosta hankalasti kestettävän.” (13)

Enemmistö vastaajista ei luekaan runoa siitä näkökulmasta, että he tuomitsisivat lihavuuden. Vaikka heidänkin kokemustaan leimaavat kielteiset tunteet, näkökulma on toinen: ”Runo herättää monenlaisia tunteita, yhtenä niistä ärtymys. Tämä johtuu runon aiheuttamasta ’mä niin tunnen ton ihmistyyppin’ -tunteesta. Valitettavan moni täysin normaalipainoinen ihminen kokee asiakseen valittaa siitä, kuinka ’läskit tursuaa’.” (9) Tämä vastaaja tulkitsee runon puhujan normaalipainoiseksi ihmiseksi, joka valittelee aivan turhaan omaa lihavuuttaan. Tosin hän pohtii myös mahdollisuutta, että runon puhuja voisi oikeastikin kamppailla ylipainon kanssa: ”Ei voi tietää, ettei puhuja todellisuudessa olisikin ylipainoinen.” (9) Tässä, kuten monessa muussakin lainauksessa, näkyy selvästi suhtautuminen runon puhujaan yhtenäisenä, todenkaltaisena subjektina, vaikka tiedossa olisi tapa, jolla runot on tehty. Osa lukijoista lukee flarfiakin kuin lukisi perinteisesti ymmärrettyä keskeislyriikkaa.

Keskeislyriikan käsite viittaa sellaiseen runouteen, joka ilmaisee puhujan sisäisiä yksilöllisiä tunteita. Käsite syntyi kuvaamaan romanttista runoutta, ja keskeislyriikan puhujan ajateltiin olevan läheistä sukua runoilijalle. Myöhemmin käsitys runoudesta keskeislyriikkana ulotettiin usein koskemaan kaikkien aikojen lyriikkaa, mikä on vaikuttanut runouden lukutapoihin. Runouden modernismissä keskeislyriikan merkitys on kuitenkin heikentynyt, kun minä ei enää ole ollut runon keskipiste eikä runoa pidetä runoilijaa muistuttavan lyyrisen minän itseilmaisuna. Modernistisen runon minä on sen sijaan monimutkaisesti konstruoitu, eikä sitä mielletä runoilijan ääneksi. Postmodernistisessä runoudessa ajatus runosta lyyrisen minän itseilmaisuna heikkenee entisestään, ja runon konstruoitu keinotekoinen luonne korostuu. (Haapala 2013, 173, 175, 183.) Heikkisen runo voidaan tässä katsannossa sijoittaa postmodernismiin. Se luo korostetun

keinotekoisesti konstruoidun runon minän, johon osa nykylukijoista – kiinnostavaa kyllä – kuitenkin suhtautuu kuin keskeislyriikan itseään ilmaisevaan lyriseen minään.

Tunnistaminen: lukijoiden empatia ja sympatia

Kuten edellä nähtiin, lihavuus-aihe jakaa lukijoiden mielipiteitä. Erilaiset suhtautumistavat runossa käsiteltyyn lihavuuteen tiivistyvät seuraavan opiskelijan pohdinnoissa:

Runon tunnelma riippuu taatusti lukijasta – omakohtaisia kokemuksia lihomisesta tai sen pelkäämisestä omaaville runo herättää varmasti henkilökohtaisempia muistoja ja tunteita, kun taas runossa kuvattavalta tilanteelta väistyneet saattavat pitää sitä jopa naurettavana ja täysin typeränä. (18)

Aineiston perusteella näyttää tosiaan siltä, että omakohtaiset kokemukset lihavuudesta tai sen pelosta ohjaavat voimakkaasti lukukokemusta, mikä on ymmärrettävää, kun asiaa katsoo edellä esillä olleen tekstuaalisen toisen käsitteen näkökulmasta. Edellisessä luvussa nostin esille vastauksia, joissa ”ruikuttavaan ihmiseen” samastumisen esitettiin olevan mahdotonta. Tässä luvussa keskeiseen rooliin nousevat sen sijaan runon puhujan tilanteen tunnistaminen (ks. Felski 2008, 23) sekä samaistuminen ja eläytyminen runon puhujaan. Monessa esseessä runon lukeminen aktivoi lukijan tuskallisia muistoja omasta nuoruudesta:

Runo herätti minussa monenlaisia tuntemuksia: ymmärrystä, sääliä, mutta toisaalta myös ärsytystä. [--] Ymmärrys ja sääli koskevat nimenomaan tekstin sisältöä [--] osittain näen runossa itseni yläasteella. Tämän takia tunnen myös sääliä runon puhujaa kohtaan. (1)

Tämä lukija eläytyy runon puhujan tunteisiin, koska niille löytyy kaikupohjaa hänen omasta elämäkokemuksestaan. Ilmiössä on kyse empaattisesta lukemisesta, jota on tutkittu viime vuosina verrattain paljon (esim. Keen 2007). Lukija lukee teosta empaattisesti silloin kun hän samastuu henkilöhahmoihin ja eläytyy niiden tunteisiin. Empaattista samastumista on tutkittu lähinnä romaanien osalta (esim. Keen 2007; Rossi 2009, 184–185; Valovirta 2010), mutta myös runomuotoinen ”Ryhävalaan tasoa” näyttää herättävän voimakkaita empaattisia reaktioita. Syynä tähän voi olla todentuntuisen puhujan lisäksi Heikkisen runon tietynlainen kerronnallisuus.

Moni lukija tuo esiin runon teemaan liittyvän ahdistavuuden, joka perustuu runon puhujan ilmaisemiin voimakkaisiin kielteisiin tunteisiin: ”Ryhävalaan tasoa on ahdistava runo. Puhujan asemaan on helppo asettua, mutta puhujan epätoivon, raivon ja itseinhon myötäläminen on ahdistavaa.” (13) Näihin epämiellyttäviin tunteisiin voi tarttua sen pohjalta, mitä Ngai (2005, 1–11) kirjoittaa *Ugly Feelings* -teoksessaan kirjallisuudesta, elokuvasta ja kielteisistä tunteista. Hänen kiinnostuksensa kohteena ovat taiteessa ja kulttuurituotteissa käsitellyt negatiiviset tunteet, jotka eivät ole kulttuurisesti arvostettuja eivätkä luonteeltaan kathartisia eli puhdistavia. Kyse ei siis ole esimerkiksi ylevästä

kuoleman aiheuttamasta surusta tai epäoikeudenmukaisuuden synnyttämästä palavasta vihasta, vaan vaikkapa tylsyydestä tai ahdistuksesta. Yllä olevassa lainauksessa esiin nousevat ahdistus ja itseinho, samoin kuin aiemmin esillä olleet ärtymys ja inho, ovat selvästi Ngain tarkoittamia ”rumia” tunteita, sillä niiden myötäeläminen on ahdistavaa ja ne leimaavat koko runon tunnelmaa ratkeamatta lopulta jollain myönteisellä tavalla.

Runon voi aineiston perusteella kokea ahdistavaksi sekä sellainen lukija, jolla ei ole runon puhujan kuvaamia kokemuksia omassa elämässään, että lukija, jonka mieleen runossa ilmaistut tunteet tuovat omakohtaisia tunnemuistoja. Yksi opiskelija kirjoittaa, että ”[r]uno [--] saa minut myötäelämään minän ahdingossa” (21) ottamatta kantaa siihen, vastaavatko runossa käsitellyt tunteet omaa elämäkokemusta. Tässä voidaan ehkä puhua empatian sijaan sympatiasta, joka tarkoittaa toisen tunteiden ymmärtämistä vaikka ei niitä jakaisikaan. Kun lukija tuntee empatiaa jotakin henkilöahmoa kohtaan, hän simuloi tämän mielen toimintaa ja prosesseja eli eläytyy tämän tunteisiin. Sympatiaan ei sen sijaan sisälly tällaista henkilöahmon mielen simuloimista. Sen sijaan sympatiaa kokeva lukija ”myötäelää” eli kokee tunteita, jotka liittyvät kiinteästi niihin odotuksiin ja haluihin, joita lukija liittää henkilöahmoon. (Ks. Feagin 1996, 114.) Kirjallisuutta ja empatiaa paljon tutkinut Suzanne Keen (2013) kiteyttää sympatian ja empatian eron englanniksi seuraavaan muotoon: sympatiaa tuntiessani ”I feel for you” pikemmin kuin ”I feel with you”. Suomeksi ajatus kääntyy vähän kankeasti vaikkapa niin, että sympatian vallassa ”ymmärrän tunteesi” pikemmin kuin ”jaan tunteen kansasi” niin kuin empatiassa.

Koska ahdistus nousee niin keskeiseksi monen opiskelijan vastauksissa, on kiinnostavaa katsoa asiaa Ngain näkökulmasta. Hänen mukaansa kirjallisuudessa käsiteltyjä kielteisiä tunteita voidaan nimittäin tutkia tunteiden poliittisuuden näkökulmasta. Hän kirjoittaa siitä, miten epäkathartiset (kielteiset) tunteet voivat synnyttää epäkathartisen estetiikan, jossa tunteiden ratkeamattomuus tai laukeamattomuus synnyttää tietynlaista politiikkaa (Ngai 2005, 9). Mitä tämä voisi tarkoittaa Heikkisen runon vastaanoton kohdalla? Jos ajatellaan alussa puheena ollutta flarfin määritelmää, jonka mukaan flarfin yhtenä tehtävänä on tuoda esiin jonkin aikaisemman tekstin sisäänrakennettu kauheus, voidaan ”Ryhävalaan tasoa” -runon synnyttämien tunteiden katsoa osallistuvan juuri tämän kaltaiseen poliittiseen toimintaan: lukijoissa ahdistusta herättävät ennen kaikkea puhujan lihavuudesta johtuva itseinho ja ahdistus, ja runo tuo näin provosoivalla ja tunteisiin voimakkaasti vetoavalla tavalla esille netin aihetta käsittelevien keskustelufoorumien ”kauheuden”. Samasta syystä runon voidaan sanoa ottavan kantaa kulttuurimme kauneusihanteisiin.

Kaikissa lukijoissa runo ei kuitenkaan herätä sen paremmin ärtymystä puhujan saamattomuutta kohtaan kuin sääliä puhujan ahdistuksen takia:

Itse en ensimmäisellä kerralla kokenut runossa mitään ärsyttävää. En myöskään tuntenut minkäänlaista myötähäpeää tai sääliä runon puhujaa kohtaan.

Itse koin nauravani puhujan kanssa hänen ajatustensa räikeälle suoruudelle. Ilmaisun hiomattomuus ja puhujan suoruus tuntuivat terapeuttiselta. (41)

Tämä lukija tunnistaa runossa käsitellyt tunteet niihin kuitenkin eläytymättä. Tällainen reaktio onkin tärkeä muistaa kirjallisuuden herättämiä tunteita tutkittaessa. Kirjallisuudessa kuvatut tai ilmaistut tunteet voivat herättää lukijassa vastaavanlaisia tunteita. Kirjallisuuden tunteet voivat kuitenkin yhtä hyvin herättää aivan muunlaisia tunteita lukijassa – kuten tässä tapauksessa – tai olla herättämättä yhtään mitään tunteita (ks. Lyytikäinen 2016). Kirjallisten tunteiden tulkitseminen onkin paitsi jossain määrin yksilöllistä myös aikaan, paikkaan, kulttuuriin ja tilanteeseen sidottua.

Järkytys: runon provosoiva ja humoristinen tyyli

Sisällön lisäksi myös runon huomiota herättävä tyyli kirvoittaa lukijoilta monenlaisia tuntemuksia Felskin (2008, 105) esiin nostamasta järkytyksestä riemastumiseen. Kielteisiin reaktioihin on monta syytä. Jo runon alatyylinen sanasto on joillekuille lukijoille liikaa, kuten seuraavista lainauksista näkyy:

Monet sanavalinnat ovat mielestäni aika ällöttäviä, ja varsinkin kirosojen käyttö herättää negatiivisia, suorastaan luotaantyöntäviä tuntemuksia. (31)

Härski sanasto teki runosta mielestäni hiukan etovan, mutta toisaalta aidon tuntuisen ja merkittävän, sillä siinä puhutaan rajuista asioista. (25)

Myös kielivirheet ja lyhenteet järkyttävät joitakuita lukijoita ja synnyttävät voimakkaita kielteisiä tunteita: ”Suurempi ärsytys – suorastaan raivo – koskee tekstin kirjoitusasua, joka on kaukana hyvästä yleiskielestä ja kirjoitetun kielen normeista.” (1) Samantyyppistä tunnereaktiota kuvaa toinenkin opiskelija, joka kirjoittaa: ”Ensin kieli ärsyttää, kiroilu, virheet ja ilmaukset, kuten ’mtn’. Myös isot kirjaimet ja sanojen veeeeeenyyyttäääääämiiniineeeen tuntuu inhottavalta.” (35) Sama opiskelija löytää kuitenkin runosta myös kauneutta: ”Toisaalta taas kohdat, kuten ’Paniikki kohooa rinnassa, värähdän’, kuulostaa hyvinkin runolliselta: tunnelmat ovat ristiriitaiset.” (35) Analyyttisemmin termein samaa ilmiötä pohtii seuraava lukija:

Teksti tekee kaikkensa uhmatukseen oikeinkirjoitussääntöjä ja perinteisen runon konventioita. Epäselvyys, naturalistiset aiheet ja alatyyliset sanavalinnat vieraannuttavat lukijan ja aiheuttavat voimakkaan ensireaktion teosta kohtaan. Alkuhämmennyksestä toipuneen lukijan tehtäväksi jää päättää, miten suhtautua runoon, jonka kieli on näin rumaa. (37)

Tässä aineiston vastaajat ottavat kantaa runouskäsitteisiin eli siihen, mitä runous on tai mitä sen pitäisi olla (vrt. Helle 2009, 25). Runollisena pidetään esimerkiksi säettä ”Paniikki kohooa rinnassa, värähdän”, joka eroaa ylätyylisyydessään huomattavasti muusta runosta. Säte poikkeaa muista säkeistä itse asiassa niin paljon, että sen voisi tul-

kita esiintymisyhteydessään myös parodiseksi, mitä aineistossa ei kuitenkaan nosteta esiin. Joka tapauksessa ”huonon maun” mukainen kieli selvästi koettelee näiden lukijoiden mielestä runouden rajoja. Eräs runoon kriittisesti suhtautuva opiskelija kysyykin kekseliäästi runon tyyliä mukailleen: ”Pitkö runouskin vetää ihan läskiksi?” (16).

Aineiston perusteella moni opiskelija kokee runon tyylin herättävän myös myönteisiä tuntemuksia: ”Oma lukukokemukseni oli ensimmäisellä kerralla ennen kaikkea hauska. Suora tyyli tuntui terapeuttiselta ja raikkaalta. Koin, että puhuja suhtautuu itseensä humoristisesti, ja nauttii tavastaan sanoa asiat suoraan.” (41) Tämän opiskelijan mielestä runon suorasukainen tyyli tuntuu vapauttavalta eikä ahdistavalta. Toinen opiskelija kokee runon kielen tulevan hyvällä tavalla lähelle tavallista elämää, vaikka aihe ei olekaan ilahduttava: ”Runoa on miellyttävä lukea, koska kieli on tavallista arkipuhetta. [--] Miellyttävyyden tunne jää kuitenkin ulkoisiin tekijöihin, koska aiheeltaan runo on surullinen ja jossain määrin masentava.” (3)

Monen lukukokemuksessa korostuu runon tyylistä johtuva humoristisuus. Kuvattuaan ensin runon vakavaa aihepiiriä eräs opiskelija nostaa esille tyylin hauskuuden: ”Toisaalta runo on jopa humoristinen, koska se on niin ’teini-angstinen’. Kirjoitettu kieli on täynnä yhdyssanavirheitä, välimerkit puuttuvat, ja teksti on niin kärjistetysti teinin kirjoittamaksi tehtyä, että se on huvittavaa.” (4) Hän jatkaa vielä samasta aihepiiristä: ”Kirjoitus on niin täynnä virheitä, ettei sitä voi ottaa tosissaan, vaan tässä runon tapauksessa uskon sen olevan tarkoitettu ’vitsiksi’.” (4) Vakavan eläytyvän lukemisen vastapainona aineistossa näkyy siis myös kevyempi ja leikkisämpi suhde Heikkisen runon lukemiseen, vaikka se edustaakin vähemmistöä. Edellisen lainauksen ”vitsin” voi tosin tulkita myös vähätteleväksi ilmaukseksi.

Kuten olin ennalta osannut arvella, myös runon flarf-luonne ja sen tekotapa herättävät opiskelijoissa erilaisia tunteita. Aineiston perusteella yksi melko tavallinen reaktio on epäily, joka johtaa flarf-runouden arvon kieltämiseen:

Flarf-tekniikan käyttö lyriikassa herättää minussa ristiriitaisia tunteita. Toisaalta pidän ’Ryhävälään tasoa’ -runosta, koska se on niin arkinen ja helppo. [--] Tykkään myös runon kielestä, koska se kankeudessaan tuo runoon huumoria. [--] Toisaalta runon helppous ja arkisuus eivät välttämättä oikeuta sitä saamaan runon statusta. [--] Ehkä olen pohjimmiltani konservatiivi runojen suhteen, koska minua ärsyttää tällainen runotekniikka. (16)

Myönteisimmillään tekniikka koetaan kuitenkin osuvaksi ja hedelmälliseksi: ”Mielestäni runon toteutustapa [flarf-runous] tukee runon muotoa ja sanomaa oivasti, mutta samalla tekee huolestuneeksi – runon perusteella internetistä löytyy paljon tyttöjen itseruoskintaa ja syömishäiriön sävyttämiä tekstejä.” (22) Osa lukijoista kokee flarf-luonteen siis tuovan runolle lisää arvoa ja kenties myös yhteiskunnallista painoarvoa ja merkitystä.

Lopuksi

Heikkisen runo osoittautuu vastaanottotutkimuksen kannalta todelliseksi runsauden-sarveksi, ja suurin syy tähän on vastaanoton ristiriitaisuus. Runo jakaa mielipiteitä; osa lukijoista pitää sitä huonona ja mauttomana, kun taas osalle se näyttää hauskana tai yhteiskunnallisesti painavana kannanottona.

Opiskelijat lukevat runoa erilaisin tavoin ja käyttävät sitä felskiläisessä mielessä erilaisiin tarkoituksiin. Lukijat myös kiinnittävät lukiessaan huomiota eri asioihin. Vähiten eroja on lukijoiden suhteessa runon puhujaan, johon he suhtautuvat lähes poikkeuksetta kuin yhtenäiseen subjektiin, vaikka he tietävät, että runo on koostettu monista eri lähteistä. Tätä voi tulkita niin, että runon lukemisen konventiot ovat niin vahvoja, että ne ohjaavat lukemista myös sellaisten runojen kohdalla, joiden tiedossa oleva tekotapa voisi ohjata toisenlaisiin lukutapoihin – vertailun vuoksi todettakoon, että esimerkiksi vielä joitain vuosia sitten muodissa ollut ”hajonnut subjekti” tulkinnallisena kehyksenä loistaa tässä aineistossa poissaolollaan. Toisaalta Heikkisen runo selvästi onnistuu roolirunon tehtävässään niin hyvin, että se saa aikaan voimakkaan vaikutelman yhtenäisestä runon minästä. Vastaanotossa huomiota herättääkin runon minän synnyttämä voimakas todentuntu, jonka moni opiskelija mainitsee esseessään.

Hyvin moni lukee runoa suhteessa ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen, mikä tuo aineistoon Felskin (2008, 6–7) mainitsemaa ”maailmallisuutta”. Tällöin huomio kiinnittyy erityisesti runossa keskeisesti esillä olevaan lihavuus-aiheeseen, johon lukijat ottavat kantaa erilaisista näkökulmista. Osa lukijoista lähtee mukaan runon lihavuuspuheeseen, jota leimaa läskeihin kohdistuva inho, toiset lukevat runoa kriittisenä kannanottona nykyisen kauneusihanteen mukaiseen ruumiskäsitykseen. Huomattavan moni tunnistaa runon puhujan tilanteen ja joko myötäelää tämän tunteita sympaattisesti tai eläytyy niihin empaattisesti. Osa kuitenkin pitää puhujaa lihavuusongelmineen vastenmielisenä.

Yhtenä selvänä juonteena vastaanotossa nousee näkyviin myös järkytys, jota aiheuttaa runon alatyylinen kielenkäyttö ja ”huonon maun” mukainen estetiikka. Se kertoo runomuodon ja -kielen affektiivisesta vaikuttavuudesta. Tämä näkyy useimmin siten, että lukijat pitävät runon kieltä hyvin ärsyttävänä ja luotaantyöntävänä, jonakin sellaisena, jonka kanssa ei haluta olla tekemisissä. Aineistosta ei kuitenkaan löydy selitystä tähän voimakkaaseen reaktioon. Siksi voin vain arvailla, sotiiko tällainen kielenkäyttö lukijoiden runouskäsitystä vastaan tai onko kyse kenties mahdollisesti tiedostamattomasta luokka- tai koulutuseroihin perustuvasta erottautumisesta, jossa yliopisto-opiskelija haluaa irtisanoutua ”rahvaanomaisesta” tyylistä ja ”virheellisestä” kielenkäytöstä. Joukossa on kuitenkin myös niitä lukijoita, jotka kokevat runon kielenkäytön vapauttavaksi ja kumoukselliseksi.

Myös runon flarf-luonteeseen otetaan vastaanotossa kantaa, mikä on odotuksenmukaista opiskelijoille antamani ohjeistuksen jälkeen. Moni suhtautuu flarfiin vähän epäillen, ja jyrkimmillään opiskelijat katsovat runon tekotavan laskevan sen arvoa runoutena. Toisaalta monet lukijat kokevat runon tekotavan tekevän siitä todentuntuisen tai dokumentaarisen ja arvioivat tämän lisäävän runon yhteiskunnallisuutta.

Affektiivisuuden rooli ”Ryhävälään tasoa” -runon vastaanotossa on selvästi keskeinen. Kukaan aineiston vastaajista ei koe runoa yhdentekeväksi vaan kertoo joko myönteisistä, kielteisistä tai ristiriitaisista tunteista tai tuntemuksista, joita runon lukeminen synnyttää. Toki on mahdollista, että lukijoiden esseissä affektiivisten reaktioiden voimakkuus korostuu, koska heitä on hieman poikkeuksellisesti pyydetty kirjoittamaan nimenomaan runon herättämistä ”ajatuksista ja tunteista”. Olisi kuitenkin ollut mahdollista, että joku opiskelija olisi kertonut esseessään, ettei runo herätä minkäänlaisia tunteita tai tuntemuksia. Yhtään tällaista vastausta ei tullut.

Runon affektiivinen vaikuttavuus on olennainen osa Heikkisen runon merkitystä ja sen välittymistä, ja verrattuna aikaisempaan vastaanoton tutkimukseen tässä artikkelissa nousee näkyviin juuri affektiivisuuden keskeinen merkitys runon tulkitsemisessa ja kokemisessa.

Tunteisiin vetoava runo tuntuu tärkeältä ja ristiriitaisien tunteiden herättäminen provosoi ajattelua. Vastaanoton affektiivisuuden tarkastelu tuo siksi esiin lukemisen poliittisia kytköksiä, joita on aikaisemmin tutkittu lähinnä feministisessä lukijatutkimuksessa (esim. Pearce 1997, 220–261). Tässä artikkelissa lukemisen poliittisuus liittyy niin esillä olevaan lihavuuspuheeseen, runouskäsitteisiin kuin runokielen arvottamiseen. Aineiston valossa Heikkisen flarf on sekä muotonsa että sisältönsä puolesta poliittista runoutta.

Viitteet

¹ Kirjallisuudentutkimus tunteiden, emootioiden ja affektien näkökulmasta on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana huomattavasti niin sanotun affektiivisen käänteen myötä. Tutkimuksessa käytetään monia eri tunnekäsitteitä, mutta käsitteiden määrittelystä ei ole ainakaan toistaiseksi yksimielisyyttä. Emootion (*emotion*) käsitettä käytetään tavallisimmin psykologiasta teoriaa ammentavassa tutkimuksessa viittaamaan tiettyihin kulttuurisesti koodattuihin ja yleisesti tunnettuihin perustunteisiin, kuten iloon tai suruun. Affektista (*affect*) taas puhutaan yleisimmin kulttuurintutkimuksellisesti tai filosofisesti painottuneessa tutkimuksessa, ja sillä tarkoitetaan epäselviä tai vaikeasti määriteltäviä tuntemuksia. Myös tunteen (*feeling*) käsite on käytössä. (Ks. esim. Keen 2011, 6; Ngai 2005, 24–27; Helle 2012.) Tässä artikkelissa puhun selvyuden vuoksi hieman yksinkertaistaen tunteesta, jolla viitataan Ngain *feelingin* (2005, 26–27) tapaan sekä emootioihin että affekteihin. Affektiivisuudella viitataan yleisesti tunteelliseen vaikuttavuuteen ottamatta kantaa siihen, ovatko nuo tunteet luonteeltaan enemmän emootioita kuin affekteja.

² Taustalla on myös ajatus siitä, että tulkintastrategiat eivät ole pysyviä vaan nykyrunon lukemista on mahdollista oppia ja opettaa (ks. myös Fish 1976, 484).

³ Felski erottaa toisistaan kognitiivisen (eli tiedollisen) ja affektiivisen (eli tunteellisen), mutta nykytutkimuksessa affektiivisuus usein sisällytetään kognitioon (esim. Herman 2013).

⁴ Opiskelijoiden esseet on numeroitu satunnaisessa järjestyksessä yhdestä neljäänkymmeneentyhteen, ja viitataan niihin tässä artikkelissa näillä numeroilla. Opiskelijoilta on pyydetty lupa siihen, että heidän anonyymejä esseitään käytetään tämän artikkelin tutkimusaineistona.

⁵ Käsite voi viitata paitsi henkilöhahmoon myös esimerkiksi tekstin tunnerakenteeseen, tekijäfunktion tai tulkintayhteisöön (Pearce 1997, 17).

Lähteet

- Adams, Jeff 2008. *Documentary Graphic Novel and Social Realism*. Oxford: Peter Lang.
- Auramo, Mika 2015. ÄI12 Flarf eli hakukoneruno. Lyseo.org. <http://lyseo.org/ai/12/flarf.html> (4.11.2015).
- Blomberg, Kristian, Henriikka Tavi & Teemu Manninen 2009. 2000-luvun runous. *Tuli & savu* 4/2009. <http://www.tulijasavu.net/2010/03/2000-luvun-runous/> (15.4.2015).
- Epstein, Andrew 2012. Found Poetry, "Uncreative Writing", and the Art of Appropriation. Joey Bray, Alison Gibbons and Brian McHale (eds), *The Routledge Companion to Experimental Literature*. London and New York: Routledge, 310–322.
- Feagin, Susan L. 1996. *Reading with Feeling. The Aesthetics of Appreciation*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Felski, Rita 2008. *Uses of Literature*. Malden, MA; Oxford: Blackwell Publishing.
- Felski, Rita 2011. Suspicious Minds. *Poetics Today* 32(2), 215–234.
- Fish, Stanley 1976. Interpreting the "Variorum". *Critical Inquiry* Vol. 2, No. 3, 465–485.
- Goldsmith, Kenneth 2011. *Uncreative Writing. Managing Language in the Digital Age*. New York: Columbia University Press.
- Haapala, Vesa 2013. Lyriikka. Aino Mäkikalli & Liisa Steinby (toim.), *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Helsinki: SKS, 157–251.
- Harjunen, Hannele 2009. *Women and Fat. Approaches to the Social Study of Fatness*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 379. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Harjunen, Hannele & Katariina Kyrölä 2007. Johdanto. Lihavuustutkimusta toisin. Hannele Harjunen & Katariina Kyrölä (toim.), *Koolla on väliä. Lihavuus, ruumisnormit ja sukupuoli*. Helsinki: Like, 9–46.
- Heikkinen, Tytti 2009. *Varjot astronouteista*. Helsinki: Poesia.
- Helle, Anna 2009. *Jäljet sanoissa. Jälkistrukturalistisen kirjallisuuskäsityksen tulo 1980-luvun Suomeen*. Jyväskylä Studies in Humanities 123. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Helle, Anna 2012. Tunteet, emootiot ja affektit kirjallisuudentutkimuksessa. Markku Eskelinen & Laura Lindstedt (toim.), *Mahdollisen Kirjallisuuden Seuran vuosikirja 2012*. Helsinki: Mahdollisen Kirjallisuuden Seura, 55–67.
- Henriksson, Essi 2009. Todellisuus pahoinpiteli runon. *Kiiltomato* 30.9.2009. <http://www.kiiltomato.net/tytti-heikkinen-varjot-astronauteista/> (29.8.2014).
- Herman, David 2013. Cognitive Narratology (Revised version). Jan Christoph Meister (executive editor), *The Living Handbook of Narratology*. Interdisciplinary Center for Narratology, University of Hamburg. <http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/cognitive-narratology-revised-version-uploaded-22-september-2013> (28.8.2015).
- Hongisto, Ilona 2006. Dokumentaarisuus. Todellisuuden tallentamisesta todellisuuden kohtaamiseen. Seija Ridell, Pasi Väliaho & Tanja Sihvonen (toim.), *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 47–68.
- Hosiaisuus. Yrjö 1999. Postmodernismia honkain keskellä. Pertti Lassila (toim.), *Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin*. Helsinki: SKS, 255–262.
- Joensuu, Juri 2012. *Menetelmät, koneet, kokeet. Proseduraalisuus poetiikassa, kirjallisuushistoriassa ja suomalaisessa kokeellisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Poesia.
- Jokinen, Kimmo 1989. Lukijalle ei saa valehdella. Totuudellisuuden vaatimus yhdistää suomalaista lukemiskulttuuria. Markku Ihonen (toim.), *Kirjallisuuden kentillä. Kirjoituksia kirjallisuuden sosiologiasta ja reseptiosta*. Tampere: Tampereen yliopisto, 33–61.
- Kainulainen, Siru 2016. Lukemisen tuntutiloja Harry Salmenniemen, Vilja-Tuulia Huotarisen ja Saila Susiluodon runojen kritiikeissä. Anna Helle & Anna Hollsten (toim.), *Tunnetko kirjallisuutta?* Helsinki: SKS (tulossa).
- Kantokorpi, Mervi 2014. Mitä lukijan tulee tietää. *Jano #2*. <http://www.janolehti.fi/no2/mita-lukijan-tulee-tietaa.htm> (7.8.2015).
- Keen, Suzanne 2007. *Empathy and the Novel*. New York: Oxford University Press.
- Keen, Suzanne 2011. Introduction: Narrative and the Emotions. *Poetics Today* 1/2011, 1–53.
- Keen, Suzanne 2013. Narrative Empathy. Jan Christoph Meister (executive editor), *The Living Handbook of Narratology*. Interdisciplinary Center for Narratology, University of Hamburg. http://wikis.sub.uni-hamburg.de/lhn/index.php/Narrative_Empathy (14.4.2015).
- Kirstinä, Leena & Judit Lörincz 1991. *Manillaköysi ja Unkarilaisia lukijan kädessä. Romaanien vastaanotto Suomessa ja Unkarissa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koskimaa, Raine 1998. *Seksiä, suhteita ja murha. Saksalaisia ja suomalaisia tulkintoja Rosa Liksomien kertomuksesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Kovala, Urpo & Erkki Vainikkala 2000. *Reading Cultural Difference. The Reception of a Short Story in Six European Countries*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lyytikäinen, Pirjo 2016. Tunnevaikutuksia eli miten kirjallisuus liikuttaa lukijaa. Johdattuna tunteiden kognitiivisen poetiikan tutkimiseen. Anna Helle & Anna Hollsten (toim.), *Tunnetko kirjallisuutta?* Helsinki: SKS (tulossa).
- Magee, Michael, K. Silem Mohammad & Gary Sullivan 2003. The Flarf Files. *Electronic Poetry Center*. <http://epc.buffalo.edu/authors/bernstein/syllabi/readings/flarf.html> (16.4.2015).
- Ngai, Sianne 2005. *Ugly Feelings*. Cambridge, Massachusetts & London, England: Harvard University Press.
- Pearce, Lynne 1997. *Feminism and the Politics of Reading*. London, New York, Sydney & Auckland: Arnold.
- Rantama, Vesa 2010. Sallad, dallas. <http://www.kiiltomato.net/harry-salmenniemi-texas-sakset/> (16.4.2015).
- Rossi, Riikka 2009. *Särkyvä arki. Naturalismin juuret suomalaisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Sedgwick, Eve Kosofsky 2003. *Touching Feeling. Affects, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press.
- Valovirta, Elina 2010. Ethics of Empathy and Reading in Shani Mootoo's *Cereus Blooms at Night*. Marianne Liljeström & Susanna Paasonen (toim.), *Working with Affect in Feminist Readings. Disturbing Differences*. London & New York: Routledge, 140–150.